

Dorota Kowalewska*

ORGANIZACJE MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH JAKO PODMIOTY ETNOPOLITYKI

Zorganizowane formy aktywności politycznej w procesach etnopolitycznych

W badaniach politologicznych pojęcia zaangażowania politycznego (które obejmuje wszelkie formy zainteresowania polityką), partycypacji i aktywności politycznej (zakładającej podejmowanie działań w celu wywierania na rządzących określonego wpływu) mają często zbliżony zakres znaczeniowy¹. Niezależnie od występujących podobieństw, konieczne jest wskazanie na najistotniejsze różnice w definiowaniu terminów opisujących działania polityczne jednostek i zorganizowanych podmiotów.

Pojęcie aktywności politycznej wyodrębniane jest najczęściej ze względu na:

- a) obserwację działań jednostek w celu uzyskania wpływu na politykę, na które to działania składają się aktywne formy uczestnictwa, takie jak: protesty, głosowania, demonstracje (podjęcie działania politycznego);
- b) obserwację działań politycznych jednostek w instytucjach formalnych (m.in. w związkach zawodowych, stowarzyszeniach, organizacjach religijnych etc.), jak i nieformalnych (m.in. ruchach lub organizacjach dobrowolnych, grupach sąsiedzkich (podejście instytucjonalne);

* Mgr Dorota Kowalewska, Instytut Politologii i Europeistyki Uniwersytet Szczeciński, e-mail: dorotab.kowalewska@gmail.com.

¹ Polityczność w odniesieniu do wszystkich wymienionych kategorii oznacza działanie zorientowane na rządzących, tzn. posiadających uprawnienia do alokacji zasobów i/lub wartości, por. K. Skarżyńska, *Aktywność i bierność polityczna*, w: *Podstawy psychologii politycznej*, red. K. Skarżyńska, Poznań 2002, s. 27.

- c) motywację do działań jednostek na rzecz rozwiązywania problemów, spełniania potrzeb poprzez politykę (podejście problemowe)².

Na potrzeby artykułu aktywność organizacji mniejszości narodowych i etnicznych zostanie omówiona przy uwzględnieniu dwóch podejść: instytucjonalnego oraz działania politycznego³. W obu ujęciach kategorie aktywności i partycypacji politycznej występują wielokrotnie zamiennie, chociaż każda z nich wskazuje na nieco inne własności postaw jednostek w ramach określonego systemu politycznego. Pojęcie aktywności (przeciwstawiane bierności politycznej) w większym stopniu związane jest z dającą się wartościować paletą możliwych postaw i działań politycznych, natomiast pojęcie partycypacji opisywane jest raczej w odniesieniu do skali uczestnictwa w zorganizowanych formach działań politycznych.

Krystyna Skarżyńska analizuje polityczność aktywności i partycypacji w trzech wymiarach:

- a) symboliczne (rytualne) vs. realne oddziaływanie – w tym sensie niektóre z działań mających charakter aktu cywilnej odwagi czy określonej postawy moralnej mogą być określane jako „apolityczne”;
- b) działanie konwencjonalne vs. niekonwencjonalne – zdefiniowane poprzez ramy konstytucyjne i instytucjonalne w granicach porządku demokratycznego oraz działania bezpośrednie, mające charakter legalnych lub nielegalnych form wywierania wpływu na rządzących;
- c) działanie o różnym stopniu intensywności (różnicowane w odniesieniu do takich cech jak powtarzalność, zaangażowanie uczestników)⁴. Wymiary te mogą się przenikać, co oznacza, że pewna forma politycznej aktywności może być opisywana np. jako incydentalne działanie symboliczne mające konwencjonalny charakter. Z kolei Daniel Mider, dokonując przeglądu badań nad partycypacją polityczną, wskazuje na następujące kryteria typologiczne, wyodrębnione w literaturze przedmiotu⁵:
- a) kryterium motywacji działania, w którym rozróżniono dwa typy partycypacji – instrumentalną, definiującą uczestnictwo jednostek

² D. Mider, *Partycypacja polityczna w Internecie*, Warszawa 2008, s. 9.

³ Ze względu zarówno na podejście podstawowe w badaniu partycypacji politycznej, ale także na fakt analizowania sposobów działania oraz motywów, jakimi kierują się jednostki, kiedy podejmują decyzję o swojej aktywności politycznej, w tym przypadku liderów organizacji skupiających mniejszości narodowe i etniczne, których działania statutowe realizowane są w obrębie województwa.

⁴ K. Skarżyńska, *Aktywność i bierność...*, s. 29 i nast.

⁵ D. Mider, *Partycypacja polityczna w Internecie*, Warszawa 2008, s. 9–17.

- w polityce poprzez realizację działań, które prowadzą do osiągnięcia konkretnego celu, którym jest wywarcie wpływu na wybór dokonywany przez rządzących oraz – autoteliczną, definiującą uczestniczenie w polityce ze względu na zaspokojenie lub kompensację potrzeb jednostek, a nie ze względu na uzyskanie czy wywarcie wpływu politycznego;
- b) kryterium autonomii działania (pozwalające wyróżniać partycypację dobrowolną – wynikającą z indywidualnej, dobrowolnej decyzji jednostki o potrzebie wywarcia wpływu na władzę, potrzeba ta nie jest poparta presją zewnętrzną – obecną w sytuacji, gdy obywatele podejmują działania pod zewnętrznym naciskiem);
 - c) kryterium poziomu aktywności działania (partycypacja aktywna – wynikająca z czynnego uczestniczenia jednostki w podejmowaniu działań oraz pasywna, gdy jednostka nie wpływa na politykę, jednakże deklaruje zainteresowanie zachodzącymi w polityce procesami, śledzi doniesienia medialne);
 - d) kryterium celu działania, w ramach którego zostały wyodrębnione: partycypacja w celach społecznych (której skutki mają przełożenie na osiągnięcie zdefiniowanych celów politycznych na rzecz większych grup) oraz partycypacja w celach partykularnych – mająca miejsce w sytuacji, gdy działania polityczne wywierają realne efekty w odniesieniu do podejmującej działania jednostki bądź mają wpływ na jej najbliższe otoczenie);
 - e) kryterium adresata, umożliwiające wyróżnienie partycypacji państwowej (rozumianej jako oddziaływanie jednostek na tworzenie oraz wdrażanie polityki na szczeblu lokalnym czy krajowym) oraz pozapaństwowej, polegającej na kierowaniu działaniami jednostki poza obszar działań organów państwa, którego jest obywatelem (np.: innych państw, organizacji międzynarodowych, drugiego lub trzeciego sektora, mediów itd.);
 - f) kryterium profesjonalizacji działania, w ramach którego wydzielone zostały dwa typy partycypacji: amatorska (okazjonalna) oraz zawodowa;
 - g) kryterium normatywne partycypacji, wskazujące na partycypację zgodną z systemami normatywnymi oraz partycypację niezgodną z systemami normatywnymi, pojawiającą się wówczas, gdy jednostka

działa w poszanowaniu obowiązującego prawem prawa, albo w zgodzie z powszechnie obowiązującymi normami pozaprawnymi;

- h) kryterium użycia przemocy, klasyfikowane na podstawie kryteriów, takich jak liczebność podmiotów wykorzystujących przemoc w działaniu, czas trwania, stopień zorganizowania struktury (amorficzne, ustrukturyzowane, zorganizowane, wywołane efekty) a także kryterium podmiotowe, czyli: kto, bądź przeciwko komu, podejmuje działania⁶.

Aktywność polityczna jest (w większym stopniu niż partycypacja polityczna) kategorią normatywną związaną z wartościowaniem określonych postaw i form uczestnictwa w polityce. Jak pisze Lech Szczegóła: „zaangażowanie i aktywność w sferze politycznej stają się prawem i jednocześnie zobowiązaniem. Jawią się one jako wartość, jeśli nie autoteliczna, stanowiąca istotę demokracji, to taka, której praktykowanie pozostaje w istotnym związku z możliwością realizowania jej różnorodnie definiowanych cech ustrojowych”⁷. W tym znaczeniu demokracja wytwarza swoisty „wymóg uczestnictwa”, który staje się etycznym zobowiązaniem obywateli. Dla mniejszości etnicznych i narodowych to zobowiązanie może jednak zostać zmodyfikowane dzięki odniesieniu do auto- i heterostereotypów, dotyczących przynależności do wspólnoty etnicznej, o ile istotnym elementem tychże jest aktywność obywatelska lub polityczna. Nie jest bowiem wcale oczywiste – i szczegółowe badania nad aktywnością polityczną mniejszości zdają się tę tezę potwierdzać – że np. „być Ukraińcem w Polsce” oznacza „aktywnie uczestniczyć w polityce”. To, do jakiego stopnia członkowie mniejszości odczuwają wymóg aktywności politycznej związany z przynależnością etniczną, jest warunkowane nie tylko istnieniem wzorów normatywnych, ale także możliwościami realizacji tej aktywności, utrudnionej w pewnych warunkach politycznych (np. w Polsce przed 1989 r.). Dotykamy tym samym kwestii aktywności politycznej warunkowanej z jednej strony możliwościami wyznaczanymi przez instytucje państwa, z drugiej – przez oddolne zaangażowanie organizacji skupiających mniejszości. Ich aktywność jest więc wynikiem doboru określonej strategii działania, dopasowującej się do istniejących ram polityki etnicznej.

Szczegółowej analizie strategii podejmowanych przez mniejszości narodowe i etniczne w Polsce dokonał Sławomir Łodziński, wskazując jednocześnie na charakter aktywności związanych z podejmowanymi strategiami.

⁶ Tamże, s. 171.

⁷ L. Szczegóła, *Bierność obywateli: apatia polityczna w teorii demokratycznej partycypacji*, Warszawa 2013, s. 10.

Tabela 1. Strategie podejmowanej aktywności politycznej (organizacji) mniejszości w społeczeństwie polskim według Sławomira Łodzińskiego

Nazwa strategii podejmowanych przez mniejszości	Cechy działań charakteryzujących przyjętą strategię
Etniczna (narodowa) praca organiczna	Działania cechują się: dążeniem do utrzymania i rozwoju kultury przez pracę i zaangażowanie własnych członków; ewolucją od popularyzacji folkloru w kierunku osiągania dojrzałości narodowej i organizacyjnej; opieraniem się o własną aktywność, a nie na pomoc ze strony państwa. Powyższa strategia jest obecna wśród mniejszości, które w latach dwudziestych XX wieku odbudowały swoją etniczność: Niemców, Ormian, Karaimów, Tatarów, Romów; mniejszości „wyodrębnionych”, do których zaliczani są Łemkowie czy też zabiegających o uznanie statusu narodowego Ślązaków; elementem składowym strategii jest koncepcja modernizacji i stabilizacji, która odnoszona jest tylko do Romów, wynika z konieczności pogodzenia tradycji romskiej z wymogami społecznymi, przede wszystkim wzmocnienia i ustabilizowania pozycji mniejszości w Polsce.
Obywatelskie traktowanie mniejszości	Strategia ukierunkowana na państwo, liderzy organizacji mniejszości akcentują konieczność/żądają od państwa realizacji przysługujących praw, wynikających zarówno z prawa polskiego jak i międzynarodowego, oczekują traktowania z pełną powagą zgłaszanych przez mniejszości postulatów ich równego traktowania. Powyższa strategia dominuje wśród dużych organizacji, skupiających mniejszości: niemiecką ukraińską, białoruską czy słowacką, jednakże potrzeba obywatelskiego traktowania mniejszości jest zgłaszana także przez liderów pozostałych mniejszości⁸.
Strategia współpracy i wychodzenia na zewnątrz	Aktywne włączanie mniejszości w życie społeczne i polityczne regionu i kraju przez nią zamieszkanego, w ramach działań realizowanych przez mniejszość. Odbiorcami tychże działań są nie tylko mniejszości, ale także przedstawiciele większości. Cechą tej strategii jest partycypacja polityczna mniejszości.
Bycie „mniejszością w większości”	Strategia polega na utrzymywaniu odrębności nie budzącej wśród społeczeństwa większościowego negatywnych skojarzeń, umożliwia jednocześnie korzystanie ze wszystkich praw przysługujących większości. Strategia ta (dominująca np. w grupie białoruskiej), jest efektem procesu indywidualizacji tożsamości etnicznej, dostosowywanej do zmieniającej się sytuacji społecznej i politycznej.

Źródło: opracowanie na podstawie S. Łodziński, *Równość i różnica: mniejszości narodowe w porządku demokratycznym w Polsce po 1989 roku*, Warszawa 2005, s. 264 i nast.

⁸ Przykładem realizacji przez mniejszości strategii współpracy i wychodzenia na zewnątrz jest zamieszkująca Opolszczyznę mniejszość niemiecka, której przedstawiciele nie tylko biorą udział w wyborach, ale także posiadają licznych przedstawicieli w strukturach samorządowych.

Każda z czterech wskazanych przez Sławomira Łodzińskiego strategii (etniczna praca organiczna, obywatelskie traktowanie mniejszości, strategia współpracy i wychodzenia na zewnątrz oraz bycie „mniejszością w większości”) jest wypadkową działalności oddolnej oraz określonych warunków instytucjonalnych i politycznych, w ramach których jest ona podejmowana. Organizowanie stowarzyszeń mniejszości narodowych i etnicznych (zarówno tych o charakterze kulturalnym, jak i tych o charakterze politycznym) jest wyrazem nie tylko przemian aktywności samych mniejszości, ale również przeobrażeń polityki etnicznej państwa. Małgorzata Budyta-Budzyńska wskazuje, że „w udanym procesie instytucjonalizacji zachodzącym w czasie zmiany systemowej instytucjonalizacji oddolnej – prawnej i administracyjnej – musi towarzyszyć instytucjonalizacja oddolna: mobilizacja i samoorganizacja społeczne”⁹. Aktywność organizacji (w tym organizacji mniejszości narodowych i etnicznych) zależy nie tylko od zmian w systemie prawa, ale także od postaw danej grupy i jej oddolnej zdolności do przeprowadzenia zorganizowanych działań.

Niezależnie od formy realizowanej działalności społecznej lub politycznej, kluczową kategorią odnoszącą się do aktywności mniejszości w procesach etnopolitycznych jest pojęcie organizacji. Partycypacja i aktywność polityczna – zarówno w podejściu instytucjonalnym, jak i odnoszącym się do działań politycznych – realizowana może być zarówno przez podmioty indywidualne, jak i zorganizowane, dlatego tak istotną rolę przypisuje się posiadaniu stowarzyszeniowej reprezentacji interesów grup obywateli, w tym członków mniejszości.

Organizacje mniejszości narodowych i etnicznych. Dyskusje wokół pojęcia

Organizacje mniejszości narodowych i etnicznych można traktować nie tylko jako jedną z form organizacji trzeciego sektora, ale także jako przykład szerszej kategorii organizmów etnopolitycznych, definiowanych przez Andrzeja Wierzbickiego jako „obejmujących całokształt form organizacji życia społecznego i ich instytucji politycznych, w tym norm prawnych i politycznych, a także ukształtowanych tradycją i zwyczajami instytucji etnospołecznych”¹⁰. Przyjęcie perspektywy instytucjonalnej, każe postrzegać organizacje mniejszości przez

⁹ M. Budyta-Budzyńska, *Mniejszości narodowe. Bogactwo czy problem?*, Warszawa 2003, s. 153.

¹⁰ A. Wierzbicki, *Genetyczno kulturowe podstawy etnopolityki. Perspektywa etnonacjonalistyczna*, w: *Polityka etniczna. Teorie, koncepcje, wyzwania*, red. H. Chałupczak, R. Zende-rowski, E. Pogorzała, T. Browarek, Lublin 2015, s. 54.

specyficzne ramy odniesienia, które wyznaczają potencjał dla działania i granice zasięg potencjalnego oddziaływania.

Zdefiniowanie organizacji mniejszości narodowych i etnicznych (dalej w tekście: OMNiE) jako uczestników sceny politycznej i podmiotów dążących do realizacji interesów mniejszości związane jest z kilkoma problemami. Dotyczą one kwestii kryteriów (takich jak skład etniczny członków, deklarowany cel działalności, forma organizacyjna), które mogą być wykorzystane w definiowaniu OMNiE. Pierwszy z tych problemów dotyczy uznawalności grupy etnicznej za mniejszość w ramach obowiązującego w danym kraju prawa i rozstrzygnięcia, czy OMNiE dotyczą wyłącznie mniejszości zdefiniowanych *de iure* (wskazanych w krajowym prawie o mniejszościach narodowych i etnicznych), czy także mniejszości *de facto*, a więc np. nowych społeczności migranckich, mniejszości zasiedziały, postulowanych lub językowych, niemających jednakże formalnego statusu mniejszości chronionej prawem krajowym. Problem drugi związany jest z kwestią reprezentacji mniejszości i realizacji jej interesów. Andrzej Szczepański, który badał aktywność społeczno-polityczną mniejszości niemieckiej na Śląsku Opolskim, opisuje znaczenie realizacji interesów zbiorowych jako czynnika warunkującego efektywność polityczną organizacji¹¹. Takie ujęcie jest jednak do pewnego stopnia kłopotliwe, ponieważ zakłada racjonalność organizacji i ich strategiczne podejście do osiągania wspólnie zdefiniowanych celów. Tymczasem mogą one realizować wyłącznie działania *ad hoc* lub dążyć do realizacji interesów wyłącznie wąskiej grupy, a nawet działać na szkodę reprezentowanych mniejszości. Kategoria interesów mniejszości jest problematyczna także dlatego, że oznacza ujednoczenie zobiektywizowanych potrzeb, które mogą być u członków mniejszości (których identyfikacje etniczne mogą objawiać się z różną intensywnością) sprzeczne lub nieuświadomione. Problem trzeci dotyczy natomiast formy organizacyjnej i pytania o użyteczność kryteriów, włączających do kategorii OMNiE także grup nieformalnych ciał przedstawicielskich czy nieposiadających odrębnej osobowości prawnej federacji organizacji mniejszości narodowych i etnicznych. Problem czwarty dotyczy możliwości zapisania w poczet organizacji mniejszości narodowych i etnicznych tych podmiotów, które działają na rzecz interesów mniejszości narodowych i etnicznych umocowanych prawnie, ale tworzone są przez przedstawicieli społeczeństwa większościowego. Pojęcie „organizacja mniejszości” jest bowiem jednocześnie wskazaniem na to „czyja” jest organizacja, to znaczy, jaka jest tożsamość etniczna jej członków.

¹¹ A. Szczepański, *Aktywność społeczno-polityczna mniejszości niemieckiej na Śląsku Opolskim po 1989 roku*, Toruń 2013, s. 115.

Tym samym konieczne jest odróżnienie organizacji „działających na rzecz mniejszości” od „organizacji mniejszości”, ale uznanie składu etnicznego członków lub władz takiego podmiotu za kryterium również wydaje się dyskusyjne.

Z przedstawionych powyżej problemów definicyjnych wyłania się konieczność zarysowania dwóch ujęć organizacji mniejszości narodowych i etnicznych: wąskiego oraz szerokiego. W tym drugim przypadku organizacje mniejszości narodowych i etnicznych tworzą również podmioty mające charakter nieformalny (pozbawione osobowości prawnej), podmioty działające na rzecz mniejszości (ale zrzeszające także przedstawicieli innych grup etnicznych) oraz podmioty reprezentujące interesy grup mniejszości *de facto*, niewskazanych w odrębnych przepisach prawa krajowego, ale będących np. grupami migranckimi, czy mniejszościami postulowanymi. W ujęciu wąskim, przyjętym w tym artykule, organizacja mniejszości narodowych i etnicznych: 1) ma formę organizacyjną zdefiniowaną w ustawodawstwie o organizacjach pozarządowych, a ze względu na zadeklarowany w statucie obszar swojej działalności może być uznana za organizację mniejszości narodowych i etnicznych; 2) składa się z przede wszystkim z reprezentantów mniejszości *de iure* (z polskim obywatelstwem i spełniających pozostałe warunki stawiane mniejszościom oraz grupom języka regionalnego w Ustawie o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym), a etniczna i narodowa tożsamość członków zostaje wskazana w statucie organizacji, co ma dalsze konsekwencje formalne, związane z ochroną praw i dostępem do finansowania niektórych form działalności.

Tabela 2. Propozycja szerokiego i wąskiego ujęcia organizacji mniejszości narodowych i etnicznych

Ujęcie szerokie	Ujęcie wąskie
1	2
Organizacje (np. grupy nieformalne), niemające formalnego statusu organizacji w świetle ustawy o pożytku publicznym i wolontariacie, w tym także stanowiące porozumienia lub federacje większej liczby organizacji, a także niemające własnej odrębnej osobowości prawnej (np. Rada Organizacji Mniejszości Narodowych i Etnicznych w Szczecinie)	Organizacje mające osobowość prawną i formalny status organizacji: stowarzyszenia zwykłego, stowarzyszenia rejestrowanego lub fundacji

1	2
Organizacje na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych, tworzone także przez członków innych grup etnicznych, w tym społeczeństwa większościowego, np. Towarzystwo Przyjaciół Ukrainy ¹²	Organizacja mniejszości narodowych i etnicznych tj. tworzona przez członków mniejszości narodowych i etnicznych deklarujących swoją tożsamość etniczną w statucie organizacji i dokumentach programowych
Formalne organizacje grup etnicznych i mniejszościowych <i>de facto</i> tj. niewskazanej w krajowym prawodawstwie jako mniejszość narodowa/etniczna np. Towarzystwo Greków Pomorza Zachodniego w Polsce oraz organizacje mniejszości postulowanych, takie jak Ruch Autonomii Śląska	Organizacja mniejszości narodowych i etnicznych oraz grup językowych wskazanych w określonym momencie w sposób enumeratywny w krajowym ustawodawstwie dotyczącym mniejszości narodowych i etnicznych

Źródło: opracowanie własne.

Powyższe rozróżnienia terminologiczne dotyczą nie tylko sfery badawczej, ale także ram prawnych, wyznaczających krajową politykę etniczną. W dotychczas obowiązującej ustawie o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym pojęcie organizacji mniejszości narodowych i etnicznych nie zostało doprecyzowane. Jednak 10 czerwca 2015 roku wpłynął do Sejmu *Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw*¹³, skierowany do pierwszego czytania w komisjach 23 czerwca br. (odbyło się ono 21 lipca 2015 r.¹⁴). Powyższy projekt ma znaczenie szczególne dla przedmiotowych rozważań ze względu na wprowadzenie dwóch definicji: „organizacji mniejszości” oraz „instytucji kulturalnej mającej istotne znaczenie dla kultury mniejszości”. Ich brzmienie na obecnym etapie legislacyjnym jest następujące: „organizacja

¹² Towarzystwo Przyjaciół Ukrainy z siedzibą w Warszawie powstało z inicjatywy studentów ukrainistyki i z założenia skupia ma nie tylko Ukraińców, ale również Polaków oraz przedstawicieli innych narodowości zainteresowanych ukraińską kulturą, zwyczajami oraz obyczajami, więcej informacji zob. <http://www.tpu.org.pl/pl/towarzystwo/>.

¹³ Projekt przewiduje nowelizację ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 573, ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz.U. z 2011 r. nr 43, poz. 226, ze zm.; oraz ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2004 r. nr 256 poz. 2572, za: *Opinia prawna do poselskiego projektu ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw*, (tryb pilny), Biuro Analiz Sejmowych, z dnia 21.07.2015 r., <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=3545>, (4.08.2015).

¹⁴ Zapis posiedzenia *Komisji Administracji i Cyfryzacji oraz Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych*, pod przewodnictwem posła Mirona Sycza. W posiedzeniu udział wzięli: Marek Wójcik (podsekretarz stanu w MAiC, Wiesława Kostrzewa-Zorbas (radca szefa KPRM z Biura pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania), Marcin Maksymiuk (ekspert Związku Powiatów Polskich) oraz dr hab. Lech M. Nijakowski (stały doradca Komisji).

mniejszości – rozumie się przez to stowarzyszenie, które spełnia łącznie następujące warunki: a) deklaruje się jako stowarzyszenie skupiające osoby należące do konkretnej mniejszości; b) z jego statutu wynika, że jest stowarzyszeniem konkretnej mniejszości; c) prowadzi działalność na rzecz konkretnej mniejszości”¹⁵. Przez „instytucję kulturalną mającą istotne znaczenie dla kultury mniejszości” rozumie się natomiast organizację, która spełnia łącznie następujące warunki: a) działa w oparciu o ustawę z dnia 7 września 1989 roku (Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855, z późn. zm.) lub ustawę z dnia 6 kwietnia 1984 roku (Dz.U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203, z późn. zm.); b) z jej statutu wynika, że jej celem jest prowadzenie działalności na rzecz konkretnej mniejszości; c) prowadzi działalność na rzecz konkretnej mniejszości.

Istotną projektowaną zmianą w tym zakresie jest także dodanie po art. 19 przepisu w art. 19 litery a w brzmieniu: „1. Organizacją społeczności posługującej się językiem regionalnym jest stowarzyszenie, która spełnia łącznie następujące warunki: 1) deklaruje się jako stowarzyszenie skupiające osoby należące do społeczności posługującej się językiem regionalnym; 2) z jej statutu wynika, że jej celem jest prowadzenie działalności na rzecz języka regionalnego; 3) prowadzi działalność na rzecz języka regionalnego. 2. instytucją kulturalną mającą istotne znaczenie dla języka regionalnego jest organizacja, która spełnia łącznie następujące warunki: 1) działa w oparciu o ustawę z dnia 7 września 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach lub ustawę z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach; 2) z jej statutu wynika, że jej celem jest prowadzenie działalności na rzecz języka regionalnego; 3) prowadzi działalność na rzecz języka regionalnego”¹⁶. W przywoływanej w dokumencie opinii prawnej poddaje się jednak w wątpliwość, co do sposobu „w jaki będzie stwierdzane, że dane stowarzyszenie «deklaruje się» jako skupiające określone osoby. Wydaje się, że projektowane kryteria powinny odnosić się przede wszystkim do treści statutów stowarzyszeń”¹⁷.

¹⁵ Druk nr 3545, *Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw*, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=3545> (4.08.2015).

¹⁶ Tamże [bez numeracji stron].

¹⁷ Zob. *Opinia prawna do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw* (druk sejmowy nr 3545), z dnia 21 lipca 2015 r., Biuro Analiz Sejmowych, <http://orka.sejm.gov.pl/rexdomk7.nsf/Opdodr?OpenPage&nr=3545> (4.08.2015).

Aktywność polityczna i rola organizacji mniejszości oraz jej uwarunkowania

Aktywność polityczna organizacji mniejszości narodowych i etnicznych ma zróżnicowany charakter, zalicza się do niej tak różne praktyki jak: uczestnictwo w wyborach, organizowanie poparcia politycznego, czy udział w debacie publicznej dotyczącej kwestii etnicznej. Każda z tych form aktywności pełni odmienną funkcję, zarówno w odniesieniu do reprezentowanej mniejszości, jak i do całości systemu politycznego. Tego rodzaju zróżnicowanie wymaga dokładniejszego uściślenia pojęciowego.

Piotr Gliński i Hanna Palska wymieniają następujące formy społecznej aktywności obywatelskiej: aktywność werbalną (będąca formą deliberacji i gotowości obywatelskiej), aktywność potencjalną (która jest formą deklaratywnego poparcia dla instytucji reprezentujących interesy obywatelskie), aktywność enklawową (mającą miejsce w częściowo izolowanych obszarach życia społecznego, np. w ramach trzeciego sektora), aktywność empiryczną (dająca się badać za pomocą sondażowych narzędzi pomiaru, w których mierzone są m. in. deklaracje dotyczące uczestnictwa w organizacjach, partiach politycznych i organizacjach pozarządowych)¹⁸. W świetle tego rozróżnienia, aktywność niezorganizowanych członków mniejszości narodowych i etnicznych wyrażaną komunikowaniem potrzeb ochrony praw mniejszości oceny można by określić mianem aktywności werbalnej i potencjalnej. Natomiast działaniom podejmowanym przez same organizacje można przypisać miano aktywności enklawowej (w skali całego społeczeństwa); formy aktywności politycznej i obywatelskiej takie jak przynależność do organizacji lub głosowanie na partie etniczne należałoby określić mianem aktywności empirycznej.

Podstawowe cele polityczne organizacji mniejszości wyrażają się w działaniach zmierzających do zaspokojenia potrzeb oraz interesów formułowanych grupowo i indywidualnie drogą różnych mechanizmów politycznych. Najważniejsze w tym procesie jest ustalenie relacji między świadomością polityczną członków mniejszości, a świadomością liderów organizacji mniejszości. W tym rozumieniu warunkiem aktywności politycznej organizacji mniejszości jest wykształcenie zinstytucjonalizowanych i niezinstytucjonalizowanych, sformalizowanych oraz niesformalizowanych kanałów artykulacji interesów politycznych¹⁹. Innymi słowy chodzi o nabycie podmiotowości politycznej przez podmiot organizacyjny,

¹⁸ P. Gliński, H. Palska, *Cztery wymiary społecznej aktywności obywatelskiej*, w: *Elementy nowego ładu*, red. H. Domański, A. Rychard, Warszawa 1997, s. 366 i nast.

¹⁹ M. Chmaj, M. Żmigrodzki, *Wprowadzenie do teorii polityki*, Lublin 2001, s. 70–71.

który obdarzony został świadomie przez członków mniejszości właściwością kształtowania istniejącej rzeczywistości zgodnie z ich potrzebami.

Proces upodmiotowienia politycznego stanowi przedłużenie podmiotowości społecznej, którą Krzysztof Pałeczki określa jako „normatywnie przyznane danemu podmiotowi uprawnienie do swobodnego działania w określony sposób i w określonym zakresie, we własnym imieniu i ze skutkiem dla siebie”²⁰. Podmiotowość polityczna to zatem trwała zdolność grupy lub organizacji do świadomego podejmowania suwerennych i racjonalnych działań na rzecz zaspokajania własnych potrzeb²¹. Należy podkreślić, że chodzi tu o działania rozumiane jako bezpośrednie lub pośrednie zaangażowanie polityczne organizacji na rzecz realizacji jej ideologii politycznej. „Ideologia polityczna organizacji to usystematyzowany zespół poglądów (idei), który jest wyrazem interesów jakiejś grupy społecznej, stanowiąc zespół dyrektyw do działania lub też formułowania programu konkretnych działań, zmierzających do utrwalenia lub zmiany danych stosunków społecznych”²².

Uczestnictwo organizacji w polityce wynika z potrzeby spowodowania wystąpienia określonych stanów rzeczy, zgodnych z interesem podmiotu społecznego. Potrzeby polityczne organizacji są zatem motywem działania w wymiarze zbiorowym, powstałym w wyniku sytuacyjnego uwarunkowania kręgu społeczno-kulturowego, tworzącego te organizacje. Nie można w pełni zrozumieć życia organizacyjnego bez podjęcia próby zrozumienia jakie działania, po co, z jaką motywacją, z jakim uzasadnieniem i wokół jakich wartości podejmują jej uczestnicy? Jakie procesy i według jakich zasad segmentują wewnętrznie organizację?²³

Nie inaczej jest w przypadku uczestnictwa w polityce organizacji mniejszości i etnicznych. Nie wszystkie mniejszości zamieszkujące w Polsce są w równym stopniu zaangażowanymi podmiotami politycznymi, co więcej, w samych organizacjach mniejszości widoczne jest zróżnicowanie potrzeby reprezentacji politycznej. Zależec to może od wielu czynników, określanych przez Hannę Bojar mianem endogennych i egzogennych czynników stymulujących. W świetle tego rozróżnienia dyspozycyjność do partycypacji politycznej może zależeć od: 1) dostępności pomocy ze strony krajów macierzystych, dostarczających finansowych,

²⁰ K. Pałeczki, *Wprowadzenie do normatywnej teorii władzy politycznej*, w: *Wprowadzenie do nauki o państwie i prawie*, red. B. Szmulik, M. Żmigrodzki, Lublin 2007, s. 188.

²¹ M. Chmaj, M. Żmigrodzki, *Wprowadzenie do teorii...*, s. 73.

²² Tamże, s. 76.

²³ A. Kacperczyk, *Spoleczne swiaty i areny a problem zmiany organizacyjnej*, w: *Zarzadzanie organizacjami. Organizacja jako proces*, red. K. Konecki, P. Chomczyński, Łódź 2007, s. 50.

kulturalnych i oświatowych wzmocnień zewnętrznych; 2) stosunku mniejszości do państwa pochodzenia; 3) stosunku mniejszości do kultury narodowej ojczyzny ideologicznej; 4) możliwości wstępowania do międzynarodowych organizacji mniejszości i współpracy z nimi. Z drugiej strony gotowość do uczestnictwa w polityce organizacji mniejszości zależy może od uwarunkowań endogennych w kraju stałego zamieszkania. Uwarunkowania te dotyczyć mogą sytuacji samej mniejszości tj. jej liczebności, rozmieszczenia lokalizacji w państwie oraz jej proporcji do zbiorowości jako całości. może uwarunkowania te są również zależne od stosunków pomiędzy większością i mniejszością, wynikających z: ich historycznych i obecnych relacji, instytucjonalnych oraz prawnych możliwości wpływania na rozwiązania polityczne na poziomie centralnym i lokalnym, w tym tworzenia przez państwo odrębnych praw grupowych dla kategorii obywateli o odmiennej tożsamości etnicznej lub narodowej²⁴.

Funkcją dobrowolnych stowarzyszeń jest, jak zauważa Edmund Wnuk-Lipiński, pośredniczenie pomiędzy poziomem mikro- i makrospołecznym, a więc taki rodzaj samoorganizacji obywateli, którzy realizują aktywność samopomocową, tworzą alternatywne źródła informacji, kształtują dyskurs publiczny, nagłaśniają problemy nim nieobecne²⁵. Odnosząc te ustalenia do specyficznej formy zrzeszeń obywatelskich, jaką są organizacje mniejszości narodowych i etnicznych, można wskazać na następujące ich funkcje: a) kulturowe (konstruowania i podtrzymywania tożsamości etnicznej, kształtowania dyskursu dotyczącego mniejszości, weryfikacji istniejących stereotypów, kultywowania pamięci zbiorowej); b) polityczne (artykułowania zbiorowych interesów, organizowania reprezentacji mniejszości i ich interesów, wspierania zdobywania reprezentacji we władzy); c) społeczne (kreowania i podtrzymywania więzi, integracja mniejszości, wspieranie członków wspólnoty etnicznej np. poprzez organizowanie pomocy).

Na podstawie swoich badań Janusz Mieczkowski stwierdza, że organizacje mniejszości narodowych i etnicznych stanowią „naturalne zaplecze dla kształtowania i wyłaniania się liderów oraz budowania struktur cementujących – jakże często w przypadku ziem zachodnich i północnych, rozproszoną – wspólnotę narodową. Można powiedzieć, iż obok rodziny, razem ze szkolnictwem i kościołem, tworzą podstawowy kościec kształtujący życie narodowe poszczególnych

²⁴ H. Bojar, *Mniejszości narodowe – nowe formy uczestnictwa w życiu III Rzeczypospolitej*, w: *Elementy nowego ładu*, red. H. Domański, A. Rychard, Warszawa 1991, s. 403–418.

²⁵ E. Wnuk-Lipiński, *Socjologia życia publicznego*, Warszawa 2005, s. 138.

grup²⁶. Jak zauważa Jacek Knopek, działalność społeczna w organizacjach mniejszości łączy „pokolenia narodowe bądź etniczne, przekazuje cechy tożsamości czy świadomości, zachowuje wspólne pochodzenie, jednoczy społeczność mniejszościową”²⁷. Organizacje mniejszości narodowych i etnicznych są tym podmiotem, który mediuje pomiędzy państwem i jego instytucjami a członkami mniejszości. Do pewnego stopnia OMNiE odpowiadają za „reprodukcję” etnicznej tożsamości, a także za jej podtrzymywanie, odtwarzanie i kreowanie²⁸. Stanowią one nie tylko formę reprezentacji, ale stają się również uczestnikami relacji między państwem a innymi podmiotami politycznymi i organizacjami trzeciego sektora. Organizacje mniejszości narodowych i etnicznych prowadzą działalność zmierzającą na przykład do procesu wyłączenia mniejszości z obszaru definiowanego jako „zagrożenie bezpieczeństwa”. Tak rozumiana funkcja „desekurytyzacji” polega, zdaniem Elżbiety Szyszlak, na wspieraniu dziedzictwa kulturowego mniejszości, zwracaniu uwagi na problemy grup mniejszościowych, promowaniu wartości związanych z pokojową koegzystencją²⁹.

Z tych uwarunkowań mogą wynikać zarówno silne, jak i słabe strony OMNiE. Po pierwsze mogą one umożliwiać lepszą ochronę praw mniejszości, kontrolować ich egzekwowanie, wzmacniać wewnętrzną integrację, podtrzymywać odrębność kulturową itd., jednakże przez swoje dysfunkcyjne działania mogą prowadzić do negatywnych zmian wizerunku przedstawicieli mniejszości, a wyłącznie zrytualizowane lub pozorowane działania mogą prowadzić do wycofywania się członków mniejszości z jakiegokolwiek aktywności w życiu publicznym. Sposób zorganizowania mniejszości narodowych i etnicznych zderzany jest formalnymi możliwościami, wyznaczanymi przez prawo międzynarodowe i ustawodawstwo krajowe, jednak aktywność, skuteczność i formy działania organizacji mniejszości narodowych i etnicznych uzależnione są także od czynników wewnętrznych, takich jak zasoby kadrowe, materialne i symboliczne reprezentowanych mniejszości. Z tymi zagadnieniami związanych jest kilka kluczowych kwestii, dotyczących reprezentacji interesów mniejszości, efektów

²⁶ J. Mieczkowski, *Przemiany struktur organizacyjnych mniejszości narodowych na Pomorzu Zachodnim*, w: *Tożsamość kulturowa. Szkice o mniejszościach narodowych na Pomorzu Gdańskim*, seria druga, red. A. Chodubski, A.K. Waśkiewicz, Gdańsk 2002, s. 86.

²⁷ J. Knopek, *Przedstawiciele życia organizacyjnego i społecznego na Pomorzu. Szkice o mniejszości greckiej*, w: *Tożsamość kulturowa. Szkice...*, s. 80.

²⁸ P. Vermeersch, *Minority Associations. Issues of representation, internal democracy and legitimacy*, w: *Political participation of minorities*, red. M. Weller, K. Nobbs, Oxford 2010, s. 685.

²⁹ E. Szyszlak, *Sekurytyzacja problematyki mniejszości narodowych i etnicznych w Europie Środkowo-Wschodniej*, w: *Polityka etniczna. Teorie, koncepcje, wyzwania*, red. H. Chałupczak, R. Zenderowski, E. Pogorzała, T. Browarek, Lublin 2015, s. 115.

działalności OMNiE oraz kontroli ich działalności, zarówno przez przedstawicieli mniejszości, jak i instytucji państwa, w ramach których funkcjonują. Jak zauważa Krzysztof Kwaśniewski, „organizacje mniejszościowe, jeżeli mają pozostać mniejszościowymi, a nie załącznikiem rozłamu muszą koncentrować się na organizowaniu ochrony owych praw jednostkowych, a nie na tworzeniu grupowej podmiotowości”³⁰.

Rola OMNiE ujęta jest w prawnych aktach dotyczących ochrony mniejszości narodowych i etnicznych w sposób zdawkowy. Paragraf 33. *Spotkania Kopenhaskiego* mówi o ochronie tożsamości etnicznej, religijnej, kulturowej mniejszości w konsultacjach uwzględniających kontakty z organizacjami lub stowarzyszeniami mniejszości³¹. Definicja organizacji mniejszości narodowych i etnicznych nie zostaje jednak w tym dokumencie przedstawiona, co rodzi jeszcze większe problemy i to nie tylko teoretyczne³². Po pierwsze, mając do czynienia z pluralizmem i wolnością stowarzyszeń, obserwujemy sytuacje powstawania, rozpadu lub łączenia OMNiE, nierzadko konkurujących między sobą nie tylko o zasoby (np. dotacje), ale także o prawo do wyłącznego reprezentowania mniejszości. W takiej sytuacji realizacja polityki wobec mniejszości (przez prowadzenie konsultacji) powinna odbywać się w porozumieniu ze wszystkimi organizacjami mniejszości, co w przypadkach wewnętrznych animozji (lub wewnętrznych subpodziałów etnicznych – np. w społeczności romskiej) może być niezwykle trudnym zadaniem. Po drugie – niektóre formalne organizacje mogą mieć charakter fasadowy i, jako niezdolne do mobilizacji członków (i *de facto* niereprezentujące ich interesów), nie powinny brać udziału w procesie współdecydowania o polityce wobec mniejszości. Po trzecie wreszcie – OMNiE są tylko jednym obok partii etnicznych, grup nieformalnych, międzynarodowych organizacji ochrony praw człowieka (lub ponadnarodowych zrzeczeń członków jednej mniejszości), ciał doradczych, związków branżowych przedstawicieli mniejszości (np. Stowarzyszenie Dziennikarzy Białoruskich z siedzibą w Białymstoku,

³⁰ K. Kwaśniewski, *Socjologia mniejszości a definicja mniejszości narodowej*, „Sprawy Narodowościowe” 1992 t. 1, s.17.

³¹ „The participating States will protect the ethnic, cultural, linguistic and religious identity of national minorities on their territory and create conditions for the promotion of that identity. They will take the necessary measures to that effect after due consultations, including contacts with organizations or associations of such minorities, in accordance with the decision-making procedures of each State”, zob. *Dokument Spotkania Kopenhaskiego w Sprawie Ludzkiego Wymiaru KBWE* (29 czerwca 1990 Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE).

³² P. Vermeersch, *Minority Associations. Issues of representation, internal democracy and legitimacy*, w: *Political participation of Minorities*, red. M. Weller, K. Nobbs, Oxford 2010, s. 683.

Związek Lekarzy Ukraińskich z siedzibą w Przemyślu), z ciał przedstawicielskich, biorących udział w życiu politycznym, społecznym i kulturalnym, co w sytuacji nieposiadania prawnego statusu mniejszości przez daną grupę etniczną jeszcze bardziej komplikuje jej rolę w systemie etnopolitycznym.

Zasadniczym jest pytanie, jaką rolę – zwłaszcza w wymiarze politycznym – odgrywa pojawienie się na scenie publicznej mniejszości narodowych? By spróbować na nie odpowiedzieć, należałoby przyjąć perspektywę nie tylko samej mniejszości, ale również większości wymusza konieczność refleksji zarówno z perspektywy samej mniejszości, jak i większości. Ustrój demokratyczny jest podstawą dla niniejszych rozważań, gdyż właśnie w nim możliwa jest podmiotowość polityczna organizacji mniejszości, która związana jest nie tylko z uświadomieniem i współdzieleniem przekonania o tym, kim jako zbiorowość jesteśmy i czym się różnimy od większości. Równie ważna jest umiejętność zbiorowego odpowiedzi na pytania skierowane zarówno:

1. Do siebie: jakie jest nasze miejsce w otaczającej rzeczywistości? Czy posiadamy możliwości wpływu na dokonanie zmian? Jaki jest, a jaki mógłby być, nasz udział w procesach modernizacyjnych środowiska lokalnego? Czy chcemy partycypować aktywnie i w sposób zorganizowany w lokalnych procesach rozwojowych?
2. Do organizacji: czy nasze potrzeby, oczekiwania i interesy są zbieżne z organizacjami reprezentującymi nasze interesy? Czy nasza ideologia polityczna może liczyć na poparcie innych środowisk lokalnych lub ugrupowań politycznych? Czy nasza organizacja ma progresywny czy regresywny udział w rozwoju środowiska lokalnego?
3. Do samorządowych władz lokalnych, władzy państwowej: Czego oczekujemy od władz? Czy nasza ocena działalności władz jest zgodna z oceną środowiska społecznego, w którym funkcjonujemy? Czy nasz czynny udział w procesach decyzyjnych ogranicza się do zrealizowania własnych celów i interesów?³³

Innymi słowy – wymiar polityczny organizacji mniejszości wymaga od jej członków uświadomienia sobie zbiorowej tożsamości politycznej, jej uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych. Podmiotowość polityczna w praktyce zmusza organizacje mniejszości do skierowania ich zasobów na pożądane efekty, wymagające zaangażowania się politycznego. Zasobami organizacji nazywamy to, co znajduje się w jej posiadaniu lub jest przez nią kontrolowane i co stanowi podstawę

³³ J. Mizgalski, *Tożsamość polityczna partii/ugrupowania politycznego w lokalnej przestrzeni politycznej*, w: *Res Politicae*, red. J. Mizgalski, J. Sielski, Częstochowa 2012, s. 68–69.

jej działalności, w wyniku której powstają wartości adresowane do określonych odbiorców. Należy przy tym zauważyć, że to, co organizacja „ma” (np. reputację, infrastrukturę technologiczną, bazę lokalową, kapitał ludzki) określa się mianem zasobów-aktywów, to zaś, co organizacja „wie”, to umiejętności wykorzystania zasobów. Synergia obu czynników powoduje powstanie kompetencji kluczowych dla aktywności politycznej³⁴.

Grupy czynników warunkujących aktywność organizacji mniejszości narodowych i etnicznych można sklasyfikować jako: 1) warunki instytucjonalno-prawne (wynikające z przepisów prawa krajowego oraz międzynarodowych i krajowych praw ochrony mniejszości narodowych i etnicznych); 2) zasoby ludzkie organizacji (istnienie liderów, umiejętności organizacyjne i mobilizacyjne członków, zdolność do budowania koalicji, kultura organizacyjna współpracy, stopień rozproszenia/koncentracji terytorialnej członków organizacji); 3) zasoby materialne (środki finansowe, baza sprzętowa i lokalowa, dostęp do źródeł finansowania); d) zasoby symboliczne (tożsamość etniczna, ideologia, sformułowanie celów do osiągnięcia) 4) otoczenie (stosunki międzynarodowe, relacja ze społeczeństwem, istniejące stereotypy na temat grup mniejszościowych, relacje z instytucjami władzy, kościołami, związkami wyznaniowymi, partiami politycznymi oraz innymi organizacjami pozarządowymi).

Organizacje mniejszości do uczestnictwa w polityce wykorzystują swoje zasoby, które można postrzegać jako kapitały: ludzki, społeczny, kulturowy, symboliczny i ekonomiczny (kapitałem jest każdy zasób, dostarczający korzyści tym, którzy go posiadają, mogący być akumulowany i dziedziczony³⁵). Wypadkowa potencjalnych zasobów fizycznych oraz intelektualnych, pozostających w dyspozycji każdego członka i sympatyka organizacji to jej kapitał ludzki, którego – w przypadku organizacji mniejszości – fundamentem jest rodzina, będąca nośnikiem tradycji i dziedzictwa kulturowego mniejszości³⁶. Kapitał społeczny to zasób kolektywny, oparty na sieci obywatelskiego zaangażowania i wynikających zeń zaufaniu oraz norm wzajemności³⁷. Najbardziej użyteczną, dla niniejszej rozprawy, konceptualizację kapitału społecznego przedstawił Nan Lin,

³⁴ S. Flaszewska, D. Zakrzewska-Bielawska, *Organizacja z perspektywy zasobów – ewolucja w podejściu zasobowym*, w: *Nauka o organizacji. Ujęcie dynamiczne*, red. A. Adamik, Warszawa 2013, s. 222–255.

³⁵ T. Bennet., E. Silva, *Introduction: Cultural Capital-Histories, Limits, Prospects*, „Poetics” 2011, s. 428.

³⁶ Por. Szacki J., *Tradycja*, Warszawa 2011.

³⁷ Stolle D., *Kapitał społeczny*, w: *Zachowania polityczne*, red. R.J. Dalton, H.-D. Klingemann, Warszawa 2010, s. 281–305.

rozumiejący go jako świadomą inwestycję organizacji we własne sieci społeczne (kanały przepływu informacji, wzmocnienia emocjonalne, możliwości wpływu, normy wzajemności i zaufanie) o oczekiwanej zbiorowej stopie zwrotu³⁸. Kapitał kulturowy, w przypadku organizacji mniejszości, stanowi z jednej strony łącznik z kulturą kraju macierzystego, z drugiej – stanowi narzędzie budowy tożsamości mniejszości i służy jako funkcjonalna bariera, odróżniająca ją od większości. Kapitał kulturowy mniejszości jest wzmacniany przez kapitał symboliczny, stanowiący formę prezentacji korzyści i atutów wszystkich kapitałów, zarówno na zewnątrz, jak i wewnątrz organizacji, w ten sposób utrzymywana jest spójność wewnętrzna i atrakcyjność tradycji i dziedzictwa mniejszości względem kultury większości. Zdaniem Pierre’a Bourdieu kapitał kulturowy jest w dużym stopniu zależny od pola kapitału ekonomicznego. Francuski socjolog, że posiadanie odpowiedniego kapitału ekonomicznego, uwalnia organizację od konieczności pracy u podstaw, mającej związek z potrzebami egzystencjalnymi. Oznacza to, że rozwijanie i wzmacnianie kapitału ekonomicznego organizacji sprzyja rozwojowi mechanizmów legitymizujących kapitał kulturowy mniejszości w oczach zarówno mniejszości, jak i większości³⁹.

Rodzi się zatem pytanie: jak wszystkie omawiane kapitały organizacji mniejszości przekładają się na jej kapitał polityczny?

Kapitałem politycznym nazywamy atrybuty, kompetencje i zaufanie zdobyte w wyniku zaangażowania się w politykę i przynależności do organizacji, stanowi on zatem przedłużenie kapitału społecznego, który zostaje wykorzystany na nowym polu walki nie tylko o własne interesy, ale przede wszystkim o kontrolę nad bezpieczeństwem i możliwościami rozwoju kultury. Kapitał polityczny organizacji mniejszości – przypisany do organizacji mniejszości, a nie indywidualnie do jej poszczególnych działaczy i sympatyków – oparty jest na tożsamości i ideologii politycznej delegowanej przez członków organizacji. Należy go postrzegać mniej jako materialny czy niematerialny zasób, możliwy do wykorzystania, ale swego rodzaju pole do działania, na którym pozostałe zasoby są łączone w program i cel polityczny, odpowiadający na potrzeby i oczekiwania członków organizacji⁴⁰. Z perspektywy organizacji mniejszości zazwyczaj cele polityczne skupiają się wokół poszerzenia kontroli nad warunkami zachowania własnej odrębności

³⁸ N. Lin, *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action*, Cambridge 2001, s. 18–20.

³⁹ Por. P. Bourdieu, *Dystynkcja. Społeczna krytyka władzy sądzienia*, Warszawa 2006; P. Bourdieu, *The Social Structures of the Economy*, Cambridge 2005.

⁴⁰ D.L. Swartz, *Symbolic Power, Politics and Intellectuals: The Political Sociology of Pierre Bourdieu*, Chicago, Chicago University Press 2013.

względem większości oraz poszerzania możliwości prawno-instytucjonalnych do działalności publicznej. Aktywne uczestnictwo mniejszości na polu politycznym może być skuteczne tylko w przypadku akumulacji kapitałów w ramach powołanej przez członków organizacji. W wymiarze jednostkowym ma ono szansę powodzenia wówczas, gdy organizacja mniejszości deleguje prawo do reprezentacji jej interesów swojemu przedstawicielowi (liderowi) lub przedstawicielom (zarządowi). Siłą takiej reprezentacji jest „kredyt zaufania”, oparty na obserwacji dotychczasowych działań, umiejętności i zgodności z podstawowymi normami, wartościami i wzorami kulturowymi grupy.

Bibliografia

- Bennet Tony, Silva Elizabeth, *Introduction: Cultural Capital-Histories, Limits, Prospects, „Poetics”* 2011.
- Bojar Hanna, *Mniejszości narodowe – nowe formy uczestnictwa w życiu III Rzeczypospolitej*, w: *Elementy nowego ładu*, red. Henryk Domański, Andrzej Rychard, Warszawa 1991.
- Bourdieu Pierre, *Dystynkcja. Społeczna krytyka władzy sądzienia*, Warszawa 2006.
- Bourdieu Pierre, *The Social Structures of the Economy*, Cambridge 2005.
- Chmaj Marek, Żmigrodzki Marek, *Wprowadzenie do teorii polityki*, Lublin 1998.
- Flaszewska Sylwia, Zakrzewska-Bielawska Agnieszka, *Organizacja z perspektywy zasobów – ewolucja w podejściu zasobowym*, w: *Nauka o organizacji. Ujęcie dynamiczne*, red. Anna Adamik, Warszawa 2013.
- Gliński Piotr, Palska Hanna, *Cztery wymiary społecznej aktywności obywatelskiej*, w: *Elementy nowego ładu*, red. Henryk Domański, Andrzej Rychard, Warszawa 1997.
- Kacperczyk Anna, *Społeczne światy i areny a problem zmiany organizacyjnej*, w: *Zarządzanie organizacjami. Organizacja jako proces*, red. Krzysztof T. Konecki, Piotr Chomczyński, Łódź 2007.
- Knopek Jacek, *Przedstawiciele życia organizacyjnego i społecznego na Pomorzu. Szkic o mniejszości greckiej*, w: *Tożsamość kulturowa. Szkice o mniejszościach narodowych na Pomorzu Gdańskim*, seria druga, red. Andrzej Chodubski, Andrzej K. Waśkiewicz, Gdańsk 2002.
- Kwaśniewski Krzysztof, *Socjologia mniejszości a definicja mniejszości narodowej*, „Sprawy Narodowościowe” 1992, t. 1.
- Lin Nan, *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action*, Cambridge 2001.

- Łodziński Sławomir, *Równość i różnica: mniejszości narodowe w porządku demokratycznym w Polsce po 1989 roku*, Warszawa 2005.
- Mider Daniel, *Partycypacja polityczna w Internecie*, Warszawa 2008.
- Mieczkowski Janusz, *Przemiany struktur organizacyjnych mniejszości narodowych na Pomorzu Zachodnim*, w: *Tożsamość kulturowa. Szkice o mniejszościach narodowych na Pomorzu Gdańskim*, seria druga, red. Andrzej Chodubski, Andrzej K. Waśkiewicz, Gdańsk 2002.
- Pałeczki Krzysztof, *Wprowadzenie do normatywnej teorii władzy politycznej*, w: *Wprowadzenie do nauki o państwie i prawie*, red. Bogumił Szmulik, Marek Żmigrodzki, Lublin 2007.
- Skarżyńska Krystyna, *Aktywność i bierność polityczna*, w: *Podstawy psychologii politycznej*, red. Krystyna Skarżyńska, Poznań 2002.
- Stolle Dietlind, *Kapitał społeczny*, w: *Zachowania polityczne*, red. Dalton Russell J., Kliengemann Hans-Dieter, Warszawa 2010.
- Swartz David L., *Symbolic Power, Politics and Intellectuals: The Political Sociology of Pierre Bourdieu*, Chicago 2013.
- Szacki Jerzy, *Tradycja*, Warszawa 2011.
- Szczegóła Lech, *Bierność obywateli: apatia polityczna w teorii demokratycznej partycypacji*, Warszawa 2013.
- Szyszlak Elżbieta, *Sekurytyzacja problematyki mniejszości narodowych i etnicznych w Europie Środkowo-Wschodniej*, w: *Polityka etniczna. Teorie, koncepcje, wyzwania*, red. Henryk Chałupczak, Radosław Zenderowski, Ewa Pogorzała, Tomasz Browarek, Lublin 2015.
- Vermeersch Peter, *Minority Associations. Issues of representation, internal democracy and legitimacy*, w: *Political participation of minorities*, red. Marc Weller, Katherine Nobbs, Oxford 2010.
- Wnuk-Lipiński Edmund, *Socjologia życia publicznego*, Warszawa 2005.
- Wolanik Boström Katarzyna, *Opowiadania o karierze – zawodowe paradygmaty i gra dystynkcji*, w: *Nowe kierunki w organizacji i zarządzaniu. Organizacje, konteksty, procesy zarządzania*, red. Glinka Beata, Kostera Monika, Warszawa 2012.

Akty normatywne Rzeczypospolitej Polskiej

- Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 roku. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Dz.U. 2005, Nr 17, poz. 141.

Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 roku Prawo o stowarzyszeniach, Dz.U. 1989, Nr 20, poz. 104.

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach, Dz.U. z 1991 r., Nr 46, poz. 203.

Raporty z badań, ekspertyzy, dokumenty programowe. Zestawienia oraz analizy przygotowywane przez instytucje publiczne

Opinia prawna do poselskiego projektu ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych ustaw, (tryb pilny), Biuro Analiz Sejmowych z dnia 21.07.2015 r., <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=3545>,

Streszczenie

W artykule omówiono uwarunkowania i role organizacji mniejszości narodowych i etnicznych w polityce. Według autorki cele polityczne organizacji skupiają się wokół poszerzenia kontroli nad warunkami zachowania własnej tożsamości przez grupę oraz poszerzenia możliwości prawno-instytucjonalnych do działalności publicznej.

Słowa kluczowe: organizacje pozarządowe, mniejszości narodowe i etniczne, partycypacja polityczna

ORGANIZATIONS OF NATIONAL AND ETHNIC MINORITIES AS SUBJECTS OF ETHNO-POLITICS

Summary

The article discusses the considerations and the role of organizations of national and ethnic minorities in politics. According to the author's political objectives organizations are focused on broadening control over the terms of preserving their own identity by the group and widen opportunities for legal-institutional public activity.

Keywords: Ngo, national and ethnic minorities, political participation